

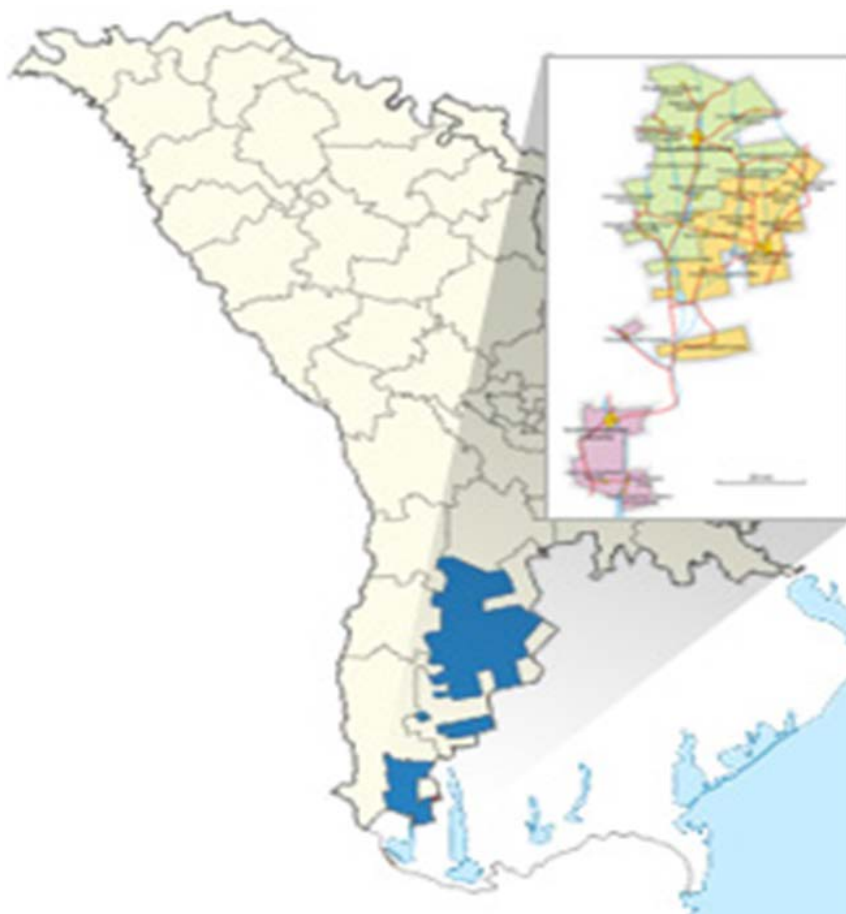

**Ministerul Agriculturii, Dezvoltării
Regionale și Mediului**

**AGENȚIA DE DEZVOLTARE REGIONALĂ
UTA GĂGĂUZIA**

RAPORT

**Privind implementarea Planului de implementare al
Strategiei de Dezvoltare Regională UTA Găgăuzia 2017-2020
pentru anul 2018**

CUPRINS

ABREVIERI/ACRONIME	4
REZUMAT	5
<i>I. PRIORITATEA 1. ASIGURAREA ACCESULUI LA SERVICII ȘI UTILITĂȚI PUBLICE DE CALITATE</i>	
<u>MĂSURA 1.1</u> Modernizarea, extinderea și regionalizarea serviciilor calitative de aprovizionare cu apă și canalizare	6
1.1.1 Elaborarea Programului Regional Sectorial în domeniul aprovizionării cu apă și canalizare a regiunii UTA Găgăuzia	7
<u>MĂSURA 1.2</u> Reabilitarea și modernizarea drumurilor regionale și locală	7
1.2.1 Elaborarea Programului Regional Sectorial pentru dezvoltarea drumurilor regionale și locale UTA Găgăuzia	8
<u>MĂSURA 1.3</u> Dezvoltarea sistemelor de management integrat al deșeurilor solide	9
1.3.1 Realizarea măsurilor de integrare a regiunii UTA Găgăuzia în zonă № 1 GDMS RM	10
1.3.2 Implementarea proiectului regional în domeniul GDMS	10
<u>MĂSURA 1.4</u> Sporirea eficienței energetice a clădirilor publice	10
1.4.1 Elaborarea Programului Regional Sectorial de eficiență energetică în UTA Găgăuzia	11
1.4.2 Implementarea proiectului regional în domeniul eficienței energetice	11
<i>II. PRIORITATEA 2. CREȘTEREA ECONOMICĂ ECHILIBRATĂ ȘI SPORIREA COMPETITIVITĂȚII REGIUNII</i>	
<u>MĂSURA 2.1</u> Crearea infrastructurii și condițiilor favorabile pentru dezvoltarea afacerilor	12
2.1.1 Elaborarea Programului Regional Sectorial în domeniul dezvoltării economice	12
2.1.2 Implementarea proiectelor regionale în domeniul de dezvoltare a infrastructurii de afaceri	14
<u>MĂSURA 2.2</u> Utilizarea potențialului instituțiilor de învățământ și științifice ca puncte de creștere economică regională	16
2.2.1 Analiza situației în domeniul științei, învățământului și a inovației în regiune	16
<u>MĂSURA 2.3</u> Punerea în aplicare a potențialului etno-cultural și turistic al regiunii	16
2.3.1 Inițierea etapei pregătitoare a procesului de elaborare a PRS în domeniul dezvoltării potențialului turistic	17
<i>III. PRIORITATEA 3. ÎMBUNĂȚĂȚIREA GUVERNANȚEI ÎN DOMENIUL DEZVOLTĂRII REGIONALE</i>	
<u>MĂSURA 3.1</u> Dezvoltarea capacității participanților în procesul de dezvoltare regională	17
3.1.1 Formarea permanentă a capacităților actorilor de dezvoltare regională	17
<u>MĂSURA 3.2</u> Fortificarea eficienței instituțiilor de dezvoltare regională	18
3.2.1 Asigurarea condițiilor pentru luarea deciziilor comune și colaborare	18
3.2.2 Colaborarea cu partenerii de dezvoltare (regionali, naționali, internaționali)	19
<u>MĂSURA 3.3</u> Atragerea investițiilor în domeniile prioritare pentru dezvoltarea regională	22

3.3.1 Acordarea suportului actorilor de dezvoltare regională în elaborarea proiectelor și atragerea mijloacelor financiare din fondurile, regionale, naționale și internaționale	22
MĂSURA 3.4 Punerea în aplicare a unor sisteme eficiente de planificare, programare, monitorizare și evaluare	23
3.4.1 Participarea la perfectarea cadrului legislativ-normativ și a politicii de dezvoltare regională	23
3.4.2 Participarea în procesul de perfecționare a mecanismului de planificare, programare, monitorizare și evaluare	23
4. Riscuri în procesul de implementare a SDR UTA Găgăuzia	24
5. Lecțiile învățate și bunele practici	24
6. Concluzii și recomandări	25
ANEXE	
1. Monitorizarea surselor de finanțare a proiectelor pentru anul 2018	
2. Raportul privind dezvoltarea capacităților a colaboratorilor ADR UTA Găgăuzia pentru anul 2018	
3. Nota Informativă privind executarea bugetului ADR UTA Găgăuzia pentru anul 2018	
4. Executarea bugetului (cheltuieli și economii) pentru sursele de finanțare ale ADR UTA Găgăuzia pentru anul 2018	
5. Tabelul indicatorilor privind implementarea SDR pe regiunea de dezvoltare UTA Găgăuzia	

ABRVIERI/ACRONIME

ADR	Agenția de dezvoltare regională
UTA	Unitatea teritorial administrativă
AAC	Aprovizionare cu apă și canalizare
DUP	Documentul unic de program
UE	Uniunea Europeană
ISA	Infrastructura de suport în afaceri
USC	Universitatea de Stat din Comrat
MADRM	Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului
ONG	Organizația Neguvernamentală
APL	Autoritatea Publică Locală
SMP	Secția management proiecte
SPSP	Secția planificare strategică și programare
SFAP	Secția Finanțe și Achiziții Publice
RM	Republica Moldova
PRS	Program Regional Sectorial
SF	Studiul de Fezabilitate
MDS	Managementul Deșeurilor Solide
DFID	Department for International Development
GIZ	Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei
GAMCON	Gagauzia Modernization Convention
SARD	Proiectul „Susținerea Agriculturii și Dezvoltării Rurale în UTA Găgăuzia și Taraclia”

Prezentul raport anual privind implementarea SDR UTA Găgăuzia 2017-2020 este elaborat pentru anul 2018 și reflectă toate activitățile instituționale și regionale ale ADR UTA Găgăuzia orientate spre realizarea proceselor de dezvoltare regională, implementarea și promovarea proiectelor de dezvoltare regională, asigurarea transparenței decizionale și financiare în conformitate cu Planul anual de activitate al ADR UTA Găgăuzia pentru anul 2018, cadrul normativ al dezvoltării regionale și reieșind din obiectivele principale pentru anul 2018.

Obiectivele principale pentru anul 2018

- Asigurarea accesului la servicii și utilități publice de calitate
- Creșterea economică echilibrată și sporirea competitivității regiunii
- Îmbunătățirea guvernanței în domeniul dezvoltării regionale

Rezultate scontate în urma implementării activităților planificate:

- ✓ A fost elaborat Programul Regional Sectorial în domeniul „Aprovizionării cu apă și canalizare în Regiunea de Dezvoltare UTA Găgăuzia pentru anii 2018-2025”, precum și au fost elaborate 9 concepte de proiecte
- ✓ A fost elaborat Programul Regional Sectorial în domeniul „Eficienței energetice a clădirilor publice în Regiunea de Dezvoltare UTA Găgăuzia pentru anii 2018-2025”, precum și au fost elaborate 8 concepte de proiecte
- ✓ A fost elaborat Programul Regional Sectorial în domeniul „Dezvoltării infrastructurii drumurilor regionale și locale în Regiunea de Dezvoltare UTA Găgăuzia pentru anii 2018-2025”, precum și au fost elaborate 5 concepte de proiecte
- ✓ În proces de finalizare se află „Programul Regional Sectorial privind sporirea atractivității turistice a regiunii de dezvoltare UTA Găgăuzia 2019-2025”, precum și au fost elaborate 10 concepte de proiecte
- ✓ Au fost inițiate procedurile de achiziții publice pe două proiecte, incluse în DUP pentru anii 2017-2020, aprobate prin deciziile CNCDR nr.3/17 din 27.03.2017 pentru finanțare în anul 2018
- ✓ Pe parcursul perioadei de referință au fost formate Comisiile Regionale Sectoriale în cadrul CRD UTA Găgăuzia. A fost aprobată componenta 2 CRS în domeniul aprovizionării cu apă și canalizare și în domeniul infrastructurii de afaceri și turismului.
- ✓ În cadrul proiectului «*Optimizarea sistemului de gestionare a deșeurilor solide în raionul Vulcănești*» au fost achiziționate și transmise aplicantului proiectului, o autospecială cu volumul 6 m³, au fost achiziționate containere cu volumul 0,12 m³ în cantitate de 3514 buc. Toate containere au fost transmise Beneficiarului proiectului (Primăria or. Vulcănești).
- ✓ În cadrul proiectului „*Dezvoltarea infrastructurii și a drumului de acces spre Incubatorul de afaceri din or. Ceadâr-Lunga*”. Toate lucrările de construcție, prevăzute de contract au fost finalizate. Au fost construite și amenajate 1,25 km de drum cu suprafața din beton asfaltic, precum și a fost amenajat drumul de acces spre Incubatorul de afaceri.
- ✓ În cadrul proiectului „*Amenajarea și conectarea la infrastructură comunală și la drumurile de acces a Parcului industrial Comrat*”, pentru perioada de referință au fost finalizate lucrările de construcție a apeductului și canalizării, rezervoarelor pentru apă potabilă, lucrările de instalare a cablurilor electrice și de montare a stațiilor electrice.

I. PRIORITATEA 1. ASIGURAREA ACCESULUI LA SERVICII ȘI UTILITĂȚI PUBLICE DE CALITATE

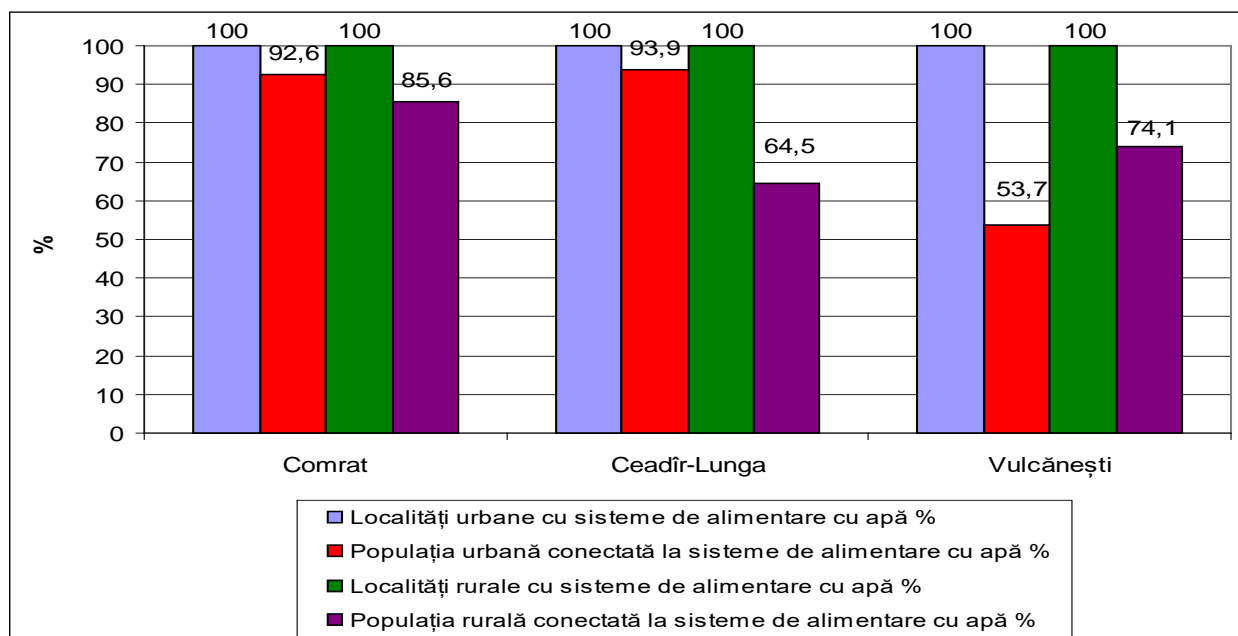
MĂSURA 1.1. Modernizarea, extinderea și regionalizarea serviciilor calitative de aprovizionare cu apă și canalizare

În prezent 79% din populația UTA Găgăuzia au acces la **serviciile centralizate de alimentare cu apă**, inclusiv 83% în orașe și 76% în sate. UTA Găgăuzia pe acest indicator ocupă locul întâi (după or. Chișinău) dintre alte regiuni din Republica Moldova, nivelul mediu pe țară constituie doar 54%. Toate localitățile din regiune (100%) dispun de sisteme centralizate de alimentare cu apă, pe când indicatorul mediu pe țară este mai puțin de 50%. Deși, în general, pe UTA Găgăuzia, starea rețelelor de aprovizionare cu apă este relativ bună, în 2 localități orășenesc (Comrat, Vulcănești) și 4 localități rurale (Beșalma, Copceac, Joltai, Cișmichioi) starea rețelelor lor este nesatisfăcătoare și necesită de măsuri urgente referitor la schimbarea țevilor la sectoare cu mai multe probleme.

Concomitent, în privința nivelului de asigurare cu **serviciile de canalizare**, UTA Găgăuzia esențial a rămas în urmă în comparație cu alte regiuni ale țării: acoperite sunt doar 17% din populația în comparare cu indicatorul mediu pe Republica Moldova în 40%. Numai 7 din 26 localități din regiune (3 orășenesc și 4 rurale) dispun de sisteme centralizate de canalizare. Sistem de canalizare practic lipsesc în localitate rurală (aproximativ 2% de acoperire) și în regiuni orășenesc este rudimentară (mai puțin de 40% populația orășenească). Calitatea de **epurare a apelor uzate** este foarte scăzută: stațiile de epurare în Comrat practic nu lucrează, în Ceadâr – Lunga funcționează parțial, iar în Vulcănești se folosește doar 5% din puterea proiectată. Urmează de menționat, că din motivul nivelului mare de uzură fizică și morală, stațiile de epurare în Comrat și Ceadâr-Lunga deja nu sunt pasibile reconstrucției – este necesar de a construi stațiile noi de epurare.

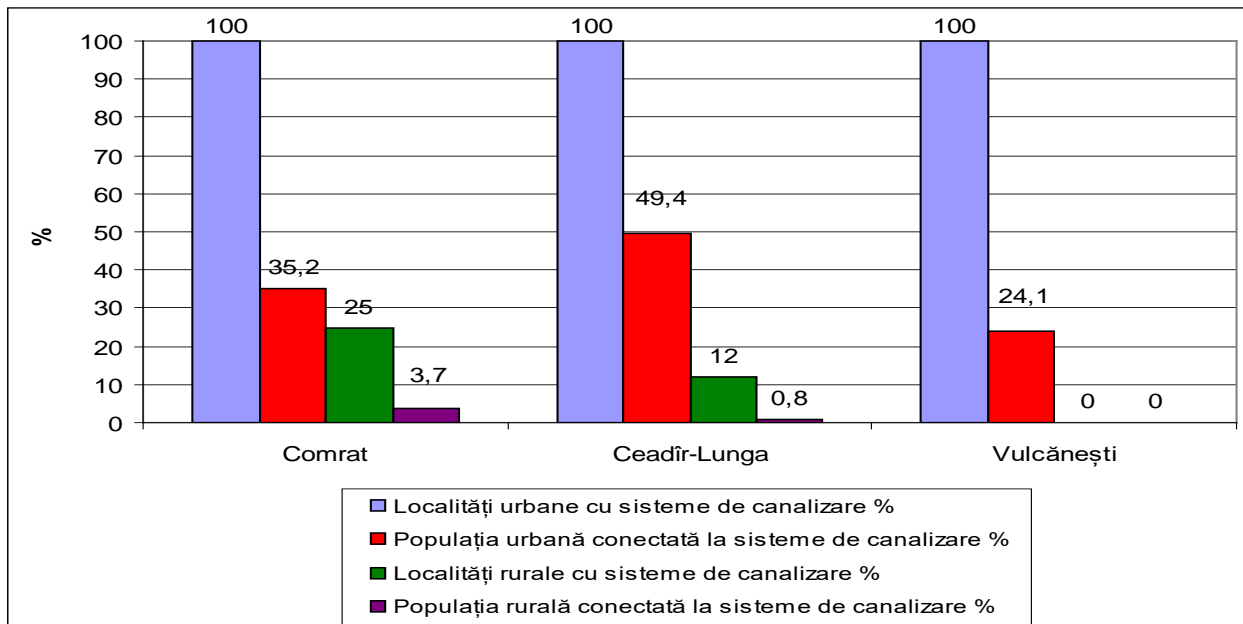
Astfel, conform nivelului de acoperire a serviciilor de aprovizionare cu apă, situația cea mai nesatisfăcătoare se înregistrează în raionul Vulcănești (60%), iar cea mai bună în raionul Comrat (88%). În raionul Ceadâr-Lunga acoperirea de serviciile de aprovizionare cu apă constituie 76%.

Acoperirea cu serviciile de aprovizionare cu apă, %

În conformitate cu nivelul de dezvoltare a rețelelor de canalizare, prioritatea îi aparține raionului Ceadâr-Lunga (20% din populație), pe când în raioanele Comrat și Vulcănești acoperirea nu depășește 16%. În afară de acest fapt, urmează de menționat, că (datorită finanțării externe), pe când infrastructura mun. Ceadâr-Lunga deja are posibilitatea de asigurare cu serviciile de canalizare a mi mult de 90% din populația, acoperirea în prezent rămâne aproximativ 50%.

Acoperirea cu serviciile de canalizare, %

Cu scopul identificării priorităților de dezvoltare a infrastructurii de aprovizionare cu apă și canalizare, pe parcursul perioadei de referință activitatea ADR UTA Găgăuzia a fost orientată spre elaborarea „Programului Regional Sectorial în domeniul aprovizionării cu apă și canalizare UTA Găgăuzia”.

1.1.1 Elaborarea Programului Regional Sectorial în domeniul aprovizionării cu apă și canalizare a regiunii UTA Găgăuzia

La data de 24 ianuarie și 27 martie 2018 au avut loc ședințele grupurilor de lucru. În procesul de elaborare a PRS AAC a fost desfășurată procedura de anchetare în baza căreia a fost prezentată analiza situației în sector, precum și a fost elaborată partea analitică a documentului. În procesul de elaborare a PRS AAC, grupul de experți cu suportul ADR UTA Găgăuzia au vizitat întreprinderile prestatoare de servicii AAC din regiune. Cu suportul ADR UTA Găgăuzia au avut loc întâlniri cu primarii localităților, reprezentanții structurilor respective pentru studierea situației în sector. După aprobarea structurii și criteriilor de prioritizare a conceptelor de proiecte, au fost elaborate 9 concepte de proiecte, inclusiv legate cu necesitatea elaborării studiilor de fezabilitate:

- „Elaborarea studiului de fezabilitate de clusterizare a localităților din UTA Găgăuzia pentru construirea și exploatarea sistemelor regionale de epurare a apelor uzate”
- Studiul de fezabilitate pentru construirea rețelelor regionale de aprovizionare cu apă și asigurarea cu apă potabilă din r.Prut a raioanelor Comrat și Ceadâr-Lunga”
- „Elaborarea studiului de fezabilitate a posibilității de regionalizare serviciilor de AAC în UTA Găgăuzia”.

La 2 aprilie 2018 a fost inițiată procedura de consultări publice.

La 17 mai 2018 au avut loc consultări publice cu participarea largă a persoanelor cointeresate: reprezentanții structurilor de profil al Comitetului Executiv din Găgăuzia, deputații Adunării populare, reprezentanții corpului de primari, furnizorii serviciilor de AAC, partenerii de dezvoltare și sectorul neguvernamental.

Ținând cont de toate completări, modificări și propuneri PRS „Dezvoltare aprovizionării cu apă și canalizare în Regiunea de Dezvoltare UTA Găgăuzia pentru anii 2018-2025” a fost aprobat prin decizia nr.2/4 din 05.07.2018 a Consiliului Regional pentru Dezvoltare UTA Găgăuzia.

MĂSURA 1.2. Reabilitarea și modernizarea drumurilor regionale și locale.

Rețeaua rutieră din UTA Găgăuzia se încadrează perfect în rețeaua națională de drumuri și în rețeaua de coridoare rutiere internaționale și constituie din 1,039.1 km, inclusiv 284.11 km – de

importanță națională, 154.57 km – de importanță locală și 600.42 km – drumuri comunale și străzi. Densitatea rețelei de drumuri constituie 239 km pe 1000 km² și 2,82 km pe 1000 locuitori, ceea ce este sub nivelul mediei pe Republica Moldova (304 km și, respectiv, 2,6 km). Toate localitățile din Găgăuzia au acces rutier cu acoperire rigidă.

Rețeaua rutieră a regiunii

№	Categoria drumurilor	Lungimea, KM	Ponderea în indicatori naționale
1	Drumuri naționale:	284,11	4,81%
1.1	Drumuri magistrale	62	9,68%
1.2	Drumuri republicane	128,55	6,47%
1.3	Drumuri regionale	93,56	2,85%
2	Drumuri locale	154,57	4,55%
Total drumuri naționale și locale		438,68	4,72%
3	Dumuri comunale și străzi	600,42	
Total drumuri (naționale, locale și comunale)		1039,1	

În general, rețeaua drumurilor naționale și locale din Găgăuzia se află în stare satisfăcătoare și rea. În particular, în stare rea și foarte rea se află peste 50% din drumurile republicane, cca 40% din drumurile regionale și 27% din drumurile locale. De asemenea, cca 30% din lungimea drumului expres M3 continuă să fie în stare rea și foarte rea (aceste segmente se află actualmente în proces de reconstrucție și reparație capitală). Această stare de lucruri conduce la pierderi semnificative utilizatorilor de drumuri, reduce siguranța la trafic și înrăutățește starea mediului în zona de influență a drumurilor.

Structura și starea tehnică a rețelei de drumuri din regiune

№	Categoria drumurilor	Lungimea, KM	Starea drumurilor				
			Foarte bună	Bună	Satisfăcăt.	Rea	Foarte rea
1	Drumuri magistrale	62,0	38%	25%	7%	25%	5%
2	Drumuri republicane	128,55	5,90%	15,80%	26,50%	32,30%	19,40%
3	Drumuri regionale	93,56	6,90%	10,70%	39,40%	36,40%	6,60%
4	Drumuri locale	154,57	3,6%	18,7%	50,7%	25,1%	1,9%
5	Drumuri comunale și străzi	600,42					
Total drumuri (naționale, locale și comunale)		1039,1					

Analiza efectuată a arătat, că starea infrastructurii existente este nesatisfăcătoare și necesită de investiții esențiale pentru reabilitarea și modernizarea ei. De asemenea, în unele sectoare, unde se așteaptă creșterea intensității mișcării, infrastructura drumurilor trebuie să fie dezvoltată și lărgită.

Cu scopul identificării priorităților de dezvoltare a infrastructurii rutiere, pe parcursul perioadei de referință, activitatea ADR UTA Găgăuzia a fost orientată spre elaborarea „Programului Regional Sectorial în domeniul dezvoltării drumurilor locale și regionale”.

1.2.1 Elaborarea Programului Regional Sectorial pentru dezvoltarea drumurilor regionale și locale în UTA Găgăuzia

Cu suportul oferit din partea Agenției de Cooperare Internațională a Germaniei (GIZ) în cadrul proiectului „Modernizarea serviciilor publice locale în Republica Moldova,, pentru elaborarea Programului Regional Sectorial în domeniul dezvoltării infrastructurii drumurilor locale și

regionale, au fost elaborați termenii de referință pentru experții, care au acordat suport în elaborarea programului din luna februarie anului 2018.

La 6 februarie, 11 aprilie și 25 mai 2018 au fost desfășurate ședințele grupurilor de lucru. În cadrul elaborării PRS DLR a avut loc un șir de întâlniri cu reprezentanții întreprinderii de exploatare a drumurilor din regiune SA „Drumuri-Comrat” și Direcției Generale a Infrastructurii și Construcțiilor UTA Găgăuzia, a fost efectuat un șir de vizite de monitorizare cu scopul colectării informației privind starea infrastructurii rurale din regiune, în baza căreia a fost elaborată analiza situației în sector pe regiune, precum și a fost elaborată partea analitică a documentului.

După aprobarea structurii și a criteriilor de prioritizare au fost aprobate 5 coridoare rutiere, pentru care a fost elaborată analiza stării tehnice.

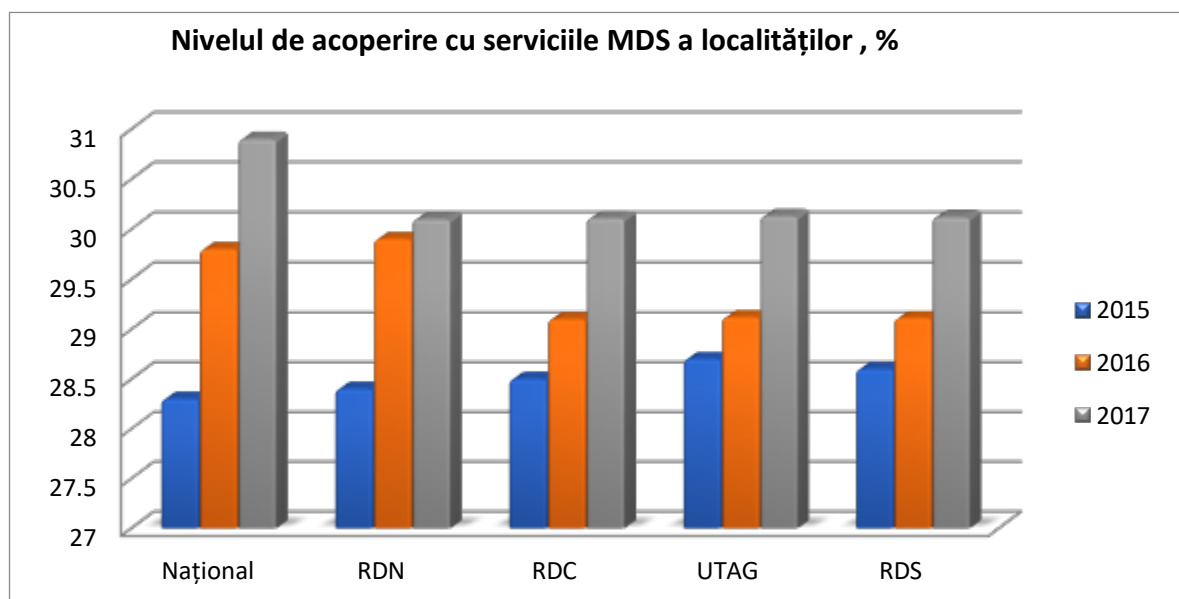
La data de 31 mai 2018 a fost inițiată procedura de consultări publice.

La data de 26 iunie 2018 au avut loc consultări publice cu participarea persoanelor cointeresate: structuri de profil ale Comitetului Executiv al Găgăuziei, deputații Adunării Populare, corpul de primari, reprezentanții întreprinderii de exploatare a drumurilor din regiune SA „Drumuri-Comrat”, partenerii de dezvoltare și sectorul neguvernamental.

Ținând cont de toate completări, modificări și propuneri PRS „Dezvoltarea infrastructurii drumurilor regionale și locale în UTA Găgăuzia pentru anii 2018-2025” a fost aprobat prin decizia nr.2/5 din 05.07.2018 a Consiliului Regional pentru Dezvoltare UTA Găgăuzia.

MĂSURA 1.3. Dezvoltarea sistemelor de management integrat al deșeurilor solide

Pentru analiza indicatorilor, care sunt caracteristice pentru măsura respectivă, se folosește informația, prezentată de BNS. BNS prezintă un șir de indicatori pentru anii 2015-2017 cu repartizarea pe regiuni și orașe/sate.

În baza analizei indicatorilor, prezentate de BNS, se observă necesitatea suficientă a serviciilor de gestionare a deșeurilor în localitate rurală, deși nivelul de acoperire a localităților cu serviciile MDS în localitate rurală este de câteva ori mai mic, decât în orașe. Astfel, pentru Regiunea de dezvoltare UTA Găgăuzia avem 30,13% de acoperire cu serviciile MDS în anul 2017, doar 6,3 în localitate rurală și 64,5% în orașe.

La nivelul național și regional se observă majorarea nivelului de acoperire a localităților cu serviciile MDS în comparare cu anul 2015.

Cu scopul realizării acestei măsuri, s-a continuat participarea reprezentanților ADR în cadrul Comisiei Regionale Sectoriale regiunii de dezvoltare Sud în domeniul MDS în calitate de observator, precum și se continuă implementarea proiectului „Optimizarea sistemului gestionării deșeurilor solide în raionul Vulcănești”.

1.3.1 Realizarea măsurilor de integrare a regiunii UTA Găgăuzia în zonă nr.1 GDMS_RM

Întrucât raioanele regiunii de dezvoltare UTA Găgăuzia împreună cu unele raioane din regiunea de dezvoltare Sud fac parte din zona comună de gestionarea a deșeurilor nr. 1, specialistul SPSP Alexandr Gheorghîța a fost inclus în componența Comisiei Regionale Sectoriale a regiunii de dezvoltare Sud, în calitate de observator.

La data de 7 iunie 2018 a avut loc ședința CRS MDS în or. Cimișlia, în care s-au discutat situația curentă, cerințele noi de acceptare a autorizației pentru depozitarea deșeurilor solide, au fost identificate gunoaște provizorii prioritare a zonei nr.1 și posibilitățile suportului tehnic pentru activitatea ulterioară a CRS.

Pe pagina-web <http://adrgagauzia.md> și pe pagina facebook au fost publicate 9 articole informaționale în domeniul MDS.

1.3.2 Implementarea proiectului regional în domeniul GDMS

Planul de implementare a SDR UTA Găgăuzia pentru anul 2018 prevede activitatea de implementare a unui proiect în domeniul Managementul deșeurilor solide. În Documentul Unic de program pentru anii 2017-2020 a fost inclus proiectul „Optimizarea sistemului de gestionare a deșeurilor solide în raionul Vulcănești”. Conform deciziei CNCDR nr.15/18 din 11.12.2018 au fost aprobate surse de finanțare pentru implementarea acestui proiect în anul 2018.

Tabelul proiectelor:

№	Denumirea proiectului	Cost total din sursele FNDR, mii lei	Alocat pentru 2018, mii lei	Valorificați în anul 2018, mii lei	Perioada de implementare
1	Optimizarea sistemului gestionării deșeurilor solide în raionul Vulcănești	9 370,91	2139,078	2139,078	2017-2019

Principalele activități în cadrul realizării acestui proiect:

- A fost achiziționată și transmisă Aplicantului proiectului o autospecială cu volumul 6 m³.
- Au fost construite și deja funcționează 31 terenuri pentru plasarea containerelor pentru gunoi.
- A fost coordonată și aprobată de către beneficiar specificația pentru containerele care urmează a fi achiziționate.
- În cadrul proiectului SARD, în calitate de cofinanțator, a fost achiziționat și transmis primăriei or. Vulcănești o autospecială cu volum de 16 m³.
- A fost organizată și desfășurată procedura de achiziție publică a mărfurilor (europubelelor cu volumul 0,12 m³). Conform rezultatelor procedurii de achiziție publică a fost semnat contractul cu operatorul economic „Eximotor” SA privind livrarea mărfurilor cu valoarea totală de 1 149 078 lei.
- La data de 17 decembrie a fost semnat Actul de primire-predare a containerelor cu volumul 0,12 m³ în cantitate de 3514 buc. Toate containere au fost transmise Beneficiarului proiectului (Primăria or. Vulcănești).

MĂSURA 1.4 Sporirea eficienței energetice a clădirilor publice.

Pe teritoriul UTA Găgăuzia acționează 304 instituții publice, cu suprafața totală de 323 624 m², ceea ce constituie 6% din suprafața totală a clădirilor publice din Republica Moldova. În tabelul de mai jos, este prezentată informația privind numărul clădirilor publice, suprafața lor totală și suprafața, unde au fost implementate măsurile de sporire a eficienței energetice.

Clădiri publice în profil teritorial

Regiunea de dezvoltare / raion	Numărul instituțiilor publice	Ponderea instituțiilor pe regiuni, %	Suprafața instituțiilor publice, m²	Ponderea suprafețelor clădirilor pe regiuni, %	Suprafeți clădirilor, unde au fost implementate măsurile privind EE, m²	Ponderea suprafeței clădirilor, unde au fost implementate măsurile EE, %
RD Chișinău	153	2%	160.704	3%	45.476	28%
RD Nord	2.752	38%	1.844.301	33%	721.595	39%
RD Centru	2.568	35%	1.947.369	35%	761.714	39%
RD Sud	1.528	21%	1.298.549	23%	332.634	26%
RD UTAG, din care:	304	4%	323.621	6%	185.099	57%
<i>r. Comrat</i>	133	44%	137.219	42%	86.766	63%
<i>r. Ceadâr-Lunga</i>	116	38%	123.065	38%	60.378	49%
<i>r. Vulcănești</i>	55	18%	63.337	20%	37.955	60%
TOTAL	7.305	100%	5.574.543	100%	2.046.519	37%

Urmează de menționat, că ADR UTA Găgăuzia ocupă locul întâi la procesul de implementare a măsurilor de eficiență energetică a clădirilor publice: 57% din suprafața totală a clădirilor au fost implementate măsurile de EE. Acest fapt demonstrează, că sporirea EE este prioritatea procesului de dezvoltare UTA Găgăuzia.

Cu scopul realizării acestei măsuri, pentru perioada de referință a fost finalizată elaborarea Programului Regional Sectorial privind eficiența energetică UTA Găgăuzia. De asemenea, au fost întreprinse măsurile necesare pentru inițierea procesului de implementare a proiectului „Complexul măsurilor de eficiență energetică a Centrului de Sănătate mun. Comrat”.

1.4.1. Elaborarea Programului Regional Sectorial de eficiență energetică în UTA Găgăuzia

Pe parcursul perioadei de referință s-a continuat activitatea în elaborarea PRS în domeniul eficienței energetice a clădirilor publice. La 24 ianuarie și 21 martie au avut loc ședințele grupului de lucru. În procesul de elaborare a PRS EE au fost chestionate 167 clădiri publice, în baza acestei proceduri a fost prezentată analiza situației la sector în regiune, precum și a fost elaborată partea analitică a acestui document. În procesul de elaborare a PRS EE, grupul de experți cu suportul ADR UTA Găgăuzia au vizitat un șir de obiecte prioritare pentru regiune. După aprobarea structurii și a criteriilor de prioritizare a conceptelor de proiecte au fost elaborate 8 concepte de proiecte.

La data de 6 februarie 2018 a avut loc atelier de lucru cu reprezentanții Ministerului Educației, Culturii și Cercetării, Direcției Generale de Învățământ UTA Găgăuzia, Universității de Stat din Comrat, școlilor tehnico-profesionale și experții GIZ pentru coordonarea și conlucrarea în implementarea măsurilor de eficiență energetică în instituțiile de învățământ din regiune.

La data de 4 aprilie 2018 a fost inițiat procesul consultărilor publice.

La data de 11 mai 2018 au fost desfășurate consultări publice cu participarea largă a persoanelor cointeresate: reprezentanții structurilor de profil din cadrul Comitetului Executiv al Găgăuziei, deputații Adunării Populare, reprezentanții corpului de primari, partenerii de dezvoltare, sectorul neguvernamental, conducătorii instituțiilor publice.

Ținând cont de toate completări, modificări și propuneri PRS „Eficiența energetică a clădirilor publice în Regiunea de Dezvoltare UTA Găgăuzia pentru anii 2018-2025” ” a fost aprobat prin Decizia nr.2/3 din 05.07.2018 a Consiliului Regional pentru Dezvoltare UTA Găgăuzia.

1.4.2. Implementarea proiectului regional în domeniul eficienței energetice.

Planul de implementare a SDR UTA Găgăuzia pentru anul 2018 prevede activitatea de implementare a proiectului în domeniul sporirii Eficienței Energetice a clădirilor publice și

instituțiilor. În DUP pentru anii 2017-2020 a fost inclus proiectul „Complexul măsurilor de eficiență energetică a Centrului de Sănătate mun. Comrat”. Conform deciziei CNCDR nr.15/18 din 11.12.2018 au fost aprobate mijloacele financiare pentru implementarea proiectului în anul 2018.

Tabelul proiectului:

Nº	Denumirea proiectului	Cost total din sursele FNDR, mii lei	Alocat pentru 2018, mii lei	Valorificați în anul 2018, mii lei	Perioada de implementare
1	Complexul măsurilor de eficiență energetică a Centrului de Sănătate mun. Comrat	8 777,77	0	-	2018-2019

Principalele activități în cadrul realizării acestui proiect:

- La începutul anului a fost organizată ședința de lucru între colaboratorii Secției management proiecte, aplicantul și partenerii de proiect, în cadrul căreia s-a discutat nivelul de pregătire a proiectului pentru implementare și lansare a procedurilor de achiziții publice.
- În scopul pregătirii proiectului pentru implementare, au fost organizate ședințele de lucru cu participarea aplicantului de proiect, partenerilor de implementare a proiectului, reprezentanților institutului de proiectare. A fost actualizată documentația de proiect și de deviz și au fost luate decizii referitor la desemnarea managerului de proiect și alocarea contribuției în cadrul proiectului.
- Documentația de proiect și de deviz a fost verificată de către Serviciul de Stat pentru Verificarea și Expertizarea Proiectelor și Construcțiilor și a fost primit răspunsul respectiv la data de 24.07.2018. În baza documentelor primite a fost actualizată Cerere de finanțare și Bugetul proiectului și a fost semnat Contractul de finanțare din 16.08.2018.
- În cadrul implementării proiectului a fost prevăzută procedura de achiziții publice a lucrărilor și serviciilor. A fost lansată procedura de achiziționare a lucrărilor de construcție:
  - La 21 septembrie a fost publicată procedura de Licitatie deschisă nr. 18/03777 privind achiziționarea lucrărilor de construcție. Deschiderea ofertelor a avut loc la 11 octombrie. În urma evaluării ofertelor prezentate, în baza deciziei grupului de lucru privind achiziții publice, procedura de achiziții publice a fost anulată din motivul lipsei celor trei oferte calificate.
  - În cadrul desfășurării licitației au fost depistate unele volumuri de lucrări omise și neclarități, fapt care a adus la necesitatea de actualizare ordinară a proiectului și caietului de sarcini. Cu acest scop la data de 27 septembrie a fost organizată ședința de lucru cu participarea managerului proiectului și proiectantului. În urma înlăturării observațiilor la 24 octombrie a fost publicată procedura nouă de achiziționare a lucrărilor. La data de 16 noiembrie, în cadrul proceduri noi de licitație a avut loc deschiderea ofertelor. În urma evaluării ofertelor prezentate, în baza deciziei grupului de lucru privind achiziții publice, procedura de achiziții publice a fost anulată, din motivul lipsei celor trei oferte calificate.
  - La data de 10 decembrie a fost anunțată procedura repetată de achiziționare a lucrărilor de construcție. Deschiderea ofertelor în cadrul acestei proceduri a avut loc la 5 ianuarie 2019.

II. PRIORITATEA 2. CREȘTEREA ECONOMICĂ ECHILIBRATĂ ȘI SPORIREA COMPETITIVITĂȚII REGIUNII

MĂSURA 2.1 Crearea infrastructurii și condițiilor favorabile pentru dezvoltarea afacerilor

2.1.1 Elaborarea Programului Regional Sectorial în domeniul dezvoltării economice

Pe parcursul perioadei ianuarie – iunie 2017 a fost elaborat Programul Regional Sectorial „Dezvoltarea infrastructurii de suport în afaceri în Regiunea de Dezvoltare UTA Găgăuzia pentru

anii 2017-2022”. În cadrul elaborării PRS ISA, grupul de lucru în comun cu experții au identificat direcțiile prioritare și au fost elaborate 6 concepte de proiecte în acest domeniu.

În cadrul dezvoltării conceptului de proiect «Centrul logistic/Casa de ambalare» a fost inițiată elaborarea ANALIZEI potențialului regiunii din punct de vedere a producerii producției de fructe proaspete, cerințelor pieței și a necesității în suportul de creare a infrastructurii logistice pentru păstrarea, prelucrarea și împachetarea după recoltarea cu suportul tehnic și financiar a Proiectului Agenției SUA pentru Dezvoltarea Internațională (USAID)/Chemomics, care implementează proiectul „Agricultura eficientă în Moldova” (PAP) . La data de 22 martie 2018 cu suportul ADR UTA Găgăuzia au avut loc consultări publice în privința acestui document, cu participarea Direcției Generale CAI UTA Găgăuzia, Direcției Generale de Dezvoltare Economică UTA Găgăuzia, producătorilor agricoli din UTA Găgăuzia și a raionului Taraclia.

Din luna ianuarie 2018, cu suportul tehnic și financiar al Guvernului Britanic, prin intermediul Fondului de Administrare Eficientă, condus de Departamentul pentru Dezvoltare Internațională al Guvernului Britanic (DFID), de către ADR UTA Găgăuzia a fost continuat lucrul privind precizarea și extinderea conceptelor în cadrul proiectului „Elaborarea proiectelor de dezvoltare ISA în regiunea de dezvoltare UTA Găgăuzia”.

La 7 februarie și 19 iunie au avut loc ședințele grupului de lucru, în componența căruia au fost incluși: reprezentanții Comitetului Executiv al Găgăuziei, Adunării Populare a Găgăuziei, obiectele ISA, Universității de Stat din Comrat, colaboratorii ADR, asociației de afaceri „NEXT”, sectorului de afaceri, societății civile și partenerilor de dezvoltare (SARD, „Integrarea UTA Găgăuzia în cadrul național a dezvoltării regionale”, „Primarii pentru creșterea economică”).

În urma dezvoltării conceptelor de proiecte, de către grupul de lucru cu suportul experților și cu implicarea largă a persoanelor cointeresate, au fost depuse 5 cereri de finanțare, dintre care trei au fost aprobate și primele două au fost incluse în POR RD UTA Găgăuzia prin decizia CRD nr.3/3 din 25.10.2018:

1. Centrul de suport al businessului „Business HUB” în sumă de 63553.75 €: inclusiv: Fondul Europei de Est -59043,75 €; Asociația Oamenilor de Afaceri din Găgăuzia „NEXT” – 4510.0 € În calitate de aplicant este Asociația Oamenilor de Afaceri din Găgăuzia „NEXT”, partenerii proiectului sunt:1. Agenția de Dezvoltare Regională UTA Găgăuzia; 2. Comitetul Executiv al Găgăuziei; 3. Incubatorul de Inovații „Centrul de Inovații” USC; 4. Asociația de Afaceri Europeană (EBA). Prioritatea proiectului acesta este creșterea economică echilibrată și sporirea competitivității regiunii. Scopul general al proiectului este asigurarea creșterii economice echilibrată în UTA Găgăuzia prin fortificarea capacităților subiecților infrastructurii de suport de afaceri. Scopurile specifice sunt: Extinderea accesului IMM (startupurilor și celor existente) la resursele cheie; Fortificarea potențialului furnizorilor serviciilor de afaceri; Promovarea culturii antreprenoriale. Beneficiarii vor deveni Întreprinderi Mici și Mijlocii (startupurilor și celor existente) din UTA Găgăuzia.

2. Fondul de susținere a antreprenoriatului pentru tineri din Găgăuzia în sumă de 51318 €: inclusiv: Fondul Europei de Est – 44 948,0 € Incubatorul de Afaceri mun. Ceadâr-Lunga – 4 490,0 € În calitate de aplicant este Incubatorul de Afaceri mun. Ceadâr-Lunga, partenerii proiectului sunt: 1. Agenția de Dezvoltare Regională UTA Găgăuzia; 2. Incubatorul de Inovații „Centrul de Inovații” USC; 3.SA Centrul European „Pro-Europa” în Comrat. Prioritatea proiectului acesta este creșterea economică echilibrată și sporirea competitivității regiunii. Scopul general al proiectului este sporirea mediului de afaceri și promovarea antreprenoriatului, punând accentul la femeii tineri din localități rurale UTA Găgăuzia. Scopurile specifice sunt: Mobilizarea tineretului la nivel local, punând accent pe aspectele gender, interacțiune între tuturor părți cointeresate, în vederea implementării a inițiativelor de antreprenoriat; Sporirea potențialului și studierea societății tinerilor privind susținerea antreprenoriatului pentru tineri; Asigurarea accesului la serviciile financiare, consultative și de mentorat în cadrul administrării programului de granturi.

3. ”Sporirea atractivității turistice UTA Găgăuzia prin crearea Centrului Regional de Informare și Turism (CRIT) în mun. Comrat” în sumă de 240000 € inclusiv: Cofinanțare Regională – 24000 €; Cofinanțare Locală – 96000 €. În calitate de aplicant este Primăria mun. Comrat, partenerii proiectului sunt: 1. Agenția de Dezvoltare Regională UTA Găgăuzia;

2. Institutul regional de dezvoltare economică; 3. Universitatea de Stat din Comrat. Scopul general al proiectului este stimularea dezvoltării socio-economice echilibrate și activitatea economică în domeniul public și turism prin crearea Centrului Regional de Informare și Turism și reabilitarea infrastructurii publice. Scopurile concrete sunt: Crearea și dezvoltarea infrastructurii de turism prin crearea Centrului Regional de Informare și Turism (CRIT); Asigurarea accesului la CRIT turiștilor, operatorilor economici, locuitorilor capitalei, prin modernizarea și amenajarea drumului de acces și teritoriului (reparația drumului, plantarea copacilor, instalarea scaunelor, instalarea sistemului supravegherii video, instalarea indicatoarelor); Sporirea nivelului de cooperare între operatori economici, administrația publică locală, instituții publice și societăți civile pentru promovarea și dezvoltarea calitativă a turismului în UTA Găgăuzia.

La 28-29 iunie 2018 au fost desfășurate cursuri de instruire pentru membrii grupurilor de lucru regionale și colaboratorii Agenției de Dezvoltare Regională în cadrul dezvoltării proiectelor Dezvoltarea infrastructurii de suport în afaceri. În programul de instruire au fost abordate chestiuni privind elaborarea cererilor pentru concursul de proiecte, specificările de întocmire a bugetului, aspectele de gender și ecologice. A avut loc schimbarea experienței și lucrul în grup în elaborarea și extinderea conceptelor de proiecte.

2.1.2 Implementarea proiectelor regionale în domeniul dezvoltării infrastructurii de afaceri

În conformitate cu Planul, a fost inițiată procedura de realizare a două proiecte în domeniul acordării suportului în dezvoltarea infrastructurii de afaceri. În Documentul Unic de Program 2017-2020, au fost incluse următoarele proiecte: "Dezvoltarea infrastructurii și a căilor de acces pentru Incubatorul de Afaceri din or. Ceadâr-Lunga" și "Amenajarea și conectarea la infrastructura comunală și la drumurile de acces a parcului industria Comrat". Conform deciziei CNCDR Nr. 15/18 din 11.12.2018 au fost aprobate mijloacele de finanțare pentru implementarea acestui proiect în anul 2018.

Tabelul proiectelor:

No	Denumirea proiectului	Cost total din sursele FNDR, mii lei	Alocat pentru 2018, mii lei	Valorificați în anul 2018, mii lei	Perioada de implementare
1	<i>Dezvoltarea infrastructurii și a căilor de acces pentru incubatorul de afaceri din or. Ceadâr-Lunga</i>	10 710,97	4 805,496	4 805,496	2017-2018
2	<i>Amenajarea și conectarea la infrastructura comunală și la drumurile de acces a parcului industria Comrat</i>	19 000,00	8 463,746	8 463,746	2017-2019
	Total	29 710,97	13 269,242	13 269,242	

În cadrul realizării fiecărui proiect, de către colaboratorii ADR UTA Găgăuzia a fost realizat un șir de activități și anume:

Proiectul: «Dezvoltarea infrastructurii și a căilor de acces pentru Incubatorul de Afaceri din or. Ceadâr-Lunga»:

- În procesul de executare a lucrărilor de construcție au fost depistate unele volume de lucrări, care nu au fost incluse în documentația de proiect, dar executarea cărora este necesară. Institutul de proiecte a introdus modificări în documentația de proiect și de deviz,

în urma cărui fapt Agenția a realizat o activitate de introducere a modificărilor și înregistrarea acestora în Agenția Achiziției Publice.

- În anul 2018 au fost executate lucrările de construcție, prevăzute în cadrul acestui proiect și anume:
  - Au fost executate lucrările de construire a canalizării pluviale;
  - Au fost executate lucrările de reconstruire a drumului cu îmbrăcămintea din beton asfaltic (600 metri pentru perioada de referință);
  - Au fost executate lucrările de construcție a trotuarelor și acceselor în ogrăzile (pentru perioada de referință 600 m² de trotuare și 50 accese în ogrăzi).
- Toate lucrările de construcție, prevăzute de contract, au fost finalizate și la 3 septembrie 2018 de la Antreprenorul general a fost primită scrisoarea privind finalizarea lucrărilor. Prin Ordinul directorului ADR UTA Găgăuzia a fost formată comisia de recepție a lucrărilor. La data de 20 septembrie 2018 a fost organizată comisia de recepție a lucrărilor și a fost întocmit Proces-verbal nr. 1 din 20.09.2018 de recepție finală a lucrărilor.
- Conform Anexei 3 la Proces-verbal privind recepția finală a lucrărilor nr. 1 din 20.09.2018 au fost desemnate unele obiecții ale comisiei, care urmează a fi înlăturate. Antreprenorul general, în persoana „Credo Industry” SRL, se obligă să înlătore aceste obiecții în trimestrul I anului 2019, în perioada condițiilor favorabile meteorologice, pentru lucrările respective.

Proiectul: «Amenajarea și conectarea la infrastructura comunală și la drumurile de acces a parcului industria Comrat»:

- A fost desfășurată procedura de licitații deschise pentru achiziționarea lucrărilor de construcție, **LP №17/03621 din 03.11.2017**. Până la termenul limită de depunere a ofertei nu au fost prezentate 3 oferte calificative. Procedura de achiziționare a fost lansată repetat: **LP №17/04025 din 01.12.2017**. În urma evaluării ofertelor prezentate cu operatorul economic SRL „IZODROM-GAZ” a fost încheiat Contractul de antrepriză №01/P/18 din 06.02.2018.
- Din luna martie anului 2018 Antreprenorul general SRL „IZODROM-GAZ” a început execuția lucrărilor de construcție. În prezent, la etapa de finalizare se află lucrările de instalare a conductei de apă și canalizare, de construire a rezervoarelor pentru apă potabilă, trasarea cablurilor electrice și montarea stațiilor electrice.
- În cadrul de executare a lucrărilor de construcție a fost depistat un șir de neajunsuri în proiectul tehnic. În baza documentației de proiect și de deviz modificate de către proiectantul au fost încheiate și înregistrate în Agenția Achiziției Publice: Acordul adițional nr.1 din 28.05.2018 la Contractul de antrepriză nr. 01/P/18 din 06.02.2018 privind excluderea volumelor de lucrări; și Contractul de antrepriză №02/P/18 din 28.05.2018 privind volumele de lucrări suplimentare; Contractul de antrepriză №04/P/18 din 10.09.2018 privind volumele de lucrări suplimentare.
- Pentru perioada de referință au fost finalizate lucrările de construcție a următoarelor rețele și construcții:
  - Rețele electroenergetice, inclusiv și montarea celulelor de conectare, două stații electrice cu complexul întreg de utilaj și o stație electrică fără utilaj.
  - Rețele cu apă potabilă, inclusiv apeductul de la punctul de intrare până la 2 rezervoare cu apă potabilă cu capacitate de 300 m³ și o stație de pompare a apei.
  - Rețele de canalizare și o stație de epurare biologică.
  - Conductă de gaze naturale cu tensiune înaltă de la punctul de intrare până la marginea parcului industrial și montarea nodului de distribuție a gazelor naturale.
- De la Antreprenorul general, în persoana SRL „IZODROM-GAZ” a fost primită scrisoarea privind finalizarea lucrărilor. Prin ordinul directorului ADR UTA Găgăuzia a fost formată comisia de recepție a lucrărilor. La data de 30 noiembrie 2018 a fost organizată activitatea comisiei de recepție a lucrărilor și a fost întocmit Proces-verbal de recepție finală a lucrărilor nr.2 din 20.09.2018. Toate lucrările au fost efectuate conform proiectului tehnic și normelor de construcție și s-a recomandat ca să fie efectuată recepția finală a lucrărilor.

MĂSURA 2.2 Utilizarea potențialului instituțiilor de învățământ și științifice ca puncte de creștere economică regională.

2.2.1 Analiza situației în domeniul științei, învățământului și a inovației în regiune

În cadrul activității de precizare și extindere a conceptelor în cadrul proiectului „Elaborarea proiectelor de dezvoltare ISA în Regiunea de Dezvoltare UTA Găgăuzia” a fost implicat mediul științific: Universitatea de Stat din Comrat (Centrul de Inovație, laboratorul de agro-chimie, catedră de economie, agrară și facultatea Culturii naționale, Departamentul tehnologiilor informaționale, matematicii și fizicii), Centrul de cercetări științifice M.Marunevici, Consorțiul universităților Comrat-Cahul.

În lunile mai-iunie 2018 a fost lansată activitatea pregătitoare privind elaborarea Programului Regional Sectorial în domeniul sporirii atractivității turistice în Regiunea de Dezvoltare UTA Găgăuzia – formarea grupului de lucru, coordonarea cu grupul de experți a Planului de acțiuni, discutarea structurii documentelor. O importanță considerabilă a fost acordată implicării în aceste procese a mediului științific: în grup de experți au fost incluși reprezentanții Universității de Stat din Comrat Olga Aculova (șefa catedrei de economie), specializată de predare a disciplinei „Turism și hoteluri” și Vitalii Chiurcciu (șeful catedrei contabilitate, autor și coautor a multor lucrări științifice, inclusiv în domeniul turismului). În componența grupului de lucru a fost inclusă și Ala Levitscaia (directorul „Centrului de Inovații”, profesorul catedrei de economie, autorul cercetării științifice în domeniul turismului vitivinicol) și reprezentantul Centrului de cercetări științifice num. ”M.Marunevici”.

Prin implicarea mediului științific din regiune se asigură posibilitatea de studiere și analiză a situației în domeniile prioritare a regiunii de dezvoltare UTA Găgăuzia, inițierea cercetărilor, la necesitate.

La data de 15 mai 2018 în cadrul Zilei Europei cu suportul ADR UTA Găgăuzia a avut loc dezbaterile publice cu tematica „Perspectivele dezvoltării turismului, ca generator al creșterii economice pentru asigurarea ocupării tineretului în câmpul muncii”. În dezbateri au fost implicați profesorii USC în domeniul turismului, studenții colegiului și ȘPT, liceenii instituțiilor de învățământ din regiune. În cadrul dezbaterilor participanții au apelat la datele a diferitor cercetări, au analizat perspectivele dezvoltării și problemele sectorului, precum și turismul intern și extern la nivelul regiunii și în Moldova în întregime.

La data de 30 mai cu participarea colaboratorilor ADR a avut loc lecția publică cu temă „Extinderea parteneriatului între tineretul din Chișinău, Tiraspol și Comrat în contextul Acordului de Asociere RM – UE”. La lecția publică au participat studenții din diferite ISÎ din țară și au fost prezentate următoarele cercetări:

- ✓ „Acordul de Asociere RM – UE și importanța întărire a democrației și dezvoltarea țării” *Grigore Vasilescu, Universitatea de Stat din Moldova*
- ✓ «Importanța Acordului de Asociere RM – UE pentru regiunea Transnistriei. Componentul DCFTA (Zona de Comerț și Liber Schimb aprofundat)» *Anatolii Dirun, Directorul școlii de cercetări politice din Tiraspol*

MĂSURA 2.3 Punerea în aplicare a potențialului etno-cultural și turistic al regiunii

Turismul în Găgăuzia este dezvoltat foarte slab, putem să spunem, că se află la faza, când locuitorii regiunii și autoritățile abia au înțeles, că turismul reprezintă o industrie importantă pentru dezvoltarea localităților regiunii și sporirea nivelului de bunăstare a locuitorilor sale. Concurența slabă pe piața serviciilor turistice, lipsa managementului ofertelor turistice a adus la faptul, că raportul prețul și calitatea serviciilor fac că acestea să nu fie atractive și în general turiștii se află în Găgăuzia nu mai mult de o zi. Concomitent, resursele turistice ale Găgăuziei permit organizarea unui spectru mare de tipuri ale turismului, dar mi multe dintre ele necesită de investiții pentru crearea condițiilor respective și includerea lor în circulația turștilor. Totodată, concentrarea resurselor turistice existente nu este suficient pentru concentrarea la un anumit tip de turism, iar invers permite combinarea diferitor tipuri, care acoperă concomitent câteva categorii de turiști, cărora le pot fi oferite în complex vinuri bune, bucate, experiența și multe emoții pozitive de la

comunicarea cu locuitorii regiunii și cunoașterea culturii și istoriei Poporului Găgăuzi. De aceea, turismul cultural – cognitiv reprezintă cea mai optimală direcție a turismului în Găgăuzia.

În urma analizei factorilor interne, potențialului de dezvoltare a turismului în Găgăuzia, se poate de elimina puncte tari, așa ca: Existența întreprinderilor vitivinicole cu serviciile de turism, ca un element important pentru dezvoltarea destinației turistice a Găgăuziei; Coloritul istorico-cultural unic a Găgăuzilor; prezentat pe teritoriul UTA Găgăuzia; Existența tradițiilor individuale de vitivicol (producerea vinului de casă); Existența restaurantelor și sălilor de banchete pentru desfășurarea evenimentelor; Existența întreprinderilor industriale și agricole, atractive pentru turiști; Existența surselor naturale minerale și termale; Existența condițiilor de bază pentru dezvoltarea turismului rural; Existența mărcii comerciale înregistrate „Gagauz mallari”; Compacitatea teritoriului. Apropierea teritorială cu capitala și alte teritorii ale țării, care dispun de obiectele turistice atractive, ceea ce permite alinierea traseurilor turistice atractive pe întreg teritoriu al țării; Existența gospodăriilor naturale, producției organice, Existența bunei legături de transport cu capitala țării.

2.3.1 Inițierea etapei pregătitoare a procesului de elaborare a PRS în domeniul dezvoltării potențialului turistic

În perioada lunii decembrie 2017 – iunie 2018 directorul și colaboratorii ADR UTA Găgăuzia conlucrează cu managerii componentelor proiectului UE „Integrarea UTA Găgăuzia în cadrul național de dezvoltare regională Republicii Moldova”, consultanții, experții locali și naționali, implicați în cadrul Proiectului.

Una din cele mai importante direcții a proiectului este elaborarea „Programului Regional Sectorial în domeniul sporirii atractivității turistice în regiune de dezvoltare 2019-2025”.

Pe parcursul perioadei de referință a fost format grupul de lucru privind elaborarea programului sectorial, în care au fost incluși reprezentanții ADR, structurilor Comitetului Executiv al UTA Găgăuzia, reprezentanții societății civile și mediului științific.

Grupul de lucru a desfășurat 5 ședințe (04 iulie, 20 septembrie, 11 octombrie, 15 noiembrie, 20 decembrie 2018) în cadrul cărora a fost aprobată structura programului, a fost examinată analiza situației la sector, a fost aprobată structura și criteriile priorității conceptelor de proiecte posibile. Pentru trimestrul I anului 2019 sunt planificate consultări publice pe acest program.

În cadrul programului au fost elaborate 10 concepte de proiecte posibile. Unul din concepte elaborate ”**Sporirea atractivității turistice UTA Găgăuzia prin crearea Centrului Regional de Informare și Turism (CRIT) în mun. Comrat**” a fost prezentat pentru examinare în Department for International Development (DFID). Cerere de finanțare a fost aprobată și proiectul se află la etapa de implementare. Costul total al proiectului constituie 240 000 € În calitate de aplicant este Primăria mun. Comrat, partenerii proiectului sunt: 1. Agenția de Dezvoltare Regională UTA Găgăuzia; 2. Institutul regional de dezvoltare economică; 3. Universitatea de Stat din Comrat. Scopul general al proiectului este stimularea dezvoltării socio-economice echilibrate și activitatea economică în domeniul public și turism prin crearea Centrului Regional de Informare și Turism și reabilitarea infrastructurii publice.

III. PRIORITATEA 3. ÎMBUNĂTĂȚIREA GUVERNANȚEI ÎN DOMENIUL DEZVOLTĂRII REGIONALE

MĂSURA 3.1 Dezvoltarea capacității participanților în procesul de dezvoltare regională

3.1.1 Formarea permanentă a capacităților actorilor de dezvoltare regională

În procesul de activitate ADR UTA Găgăuzia colaboratorii permanent formează capacitățile în domeniul planificării strategice și programare, managementului proiectelor, achizițiilor publice, asigurării transparenței și accesibilității. Pe parcursului întregii perioade colaboratorii au participat activ la evenimente de studiu în domeniul planificării strategice și programării, evaluării sistemului de indicatori a politicii de dezvoltare regională, scrierea proiectelor pentru programele de cooperare transfrontalieră, achizițiilor publice, diferitor aspecte a politicii de dezvoltare regională.

ADR UTA Găgăuzia respectând principiile transparenței decizionale și de implicare a tuturor persoanelor cointeresate, conlucrează activ cu reprezentanții Ministerelor de nivel național,

cu membrii Consiliului Regional pentru Dezvoltare a UTA Găgăuzia, structurile Comitetului Executiv al Găgăuziei, Adunării Populare a Găgăuziei, APL, Asociației Primarilor din Găgăuzia, Asociațiilor oamenilor de afaceri, ONG, instituțiilor științifice, furnizorilor serviciilor de afaceri, agențiilor economice, mas-media și societății civile. Participarea părților cointeresate de dezvoltare regională în toate evenimentele contribuie la formarea capacităților participanților procesului de dezvoltare regională și implementarea eficientă a politicii de dezvoltare regională în UTA Găgăuzia.

Dintre evenimentele de bază în contextul realizării acestei măsuri putem sublinia următoarele:

- 17 traininguri și seminare de studiu;
- 34 mese rotunde cu participarea colaboratorilor ADR;
- 15 conferințe/ forumuri cu participarea colaboratorilor ADR;
- 9 colaboratori ADR au participat la evenimente de studiu: sistem achizițiilor publice, marketingul regional, management financiar, elaborarea proiectelor de cooperare transfrontalieră și alt.;
- 25 reprezentanții APL au participat în evenimente de studiu.

MĂSURA 3.2 Fortificarea eficienței instituțiilor de dezvoltare regională

3.2.1 Asigurarea condițiilor pentru luarea deciziilor comune și colaborare

Unul din scopurile ADR este asigurarea secretariatului pentru Consiliul Regional pentru Dezvoltare UTA Găgăuzia. Pentru perioada de referință au fost desfășurate 3 ședințe CRD. Unul din indicatorii de realizare a acestei măsuri este nivelul de participare a membrilor CRD. În anul 2018 nivelul de participare a constituit 62,5% ceea ce este cu 15,3% mai puțin, decât în anul 2017 (77,8% în anul 2017).

De asemenea, ADR a asigurat implicarea actorilor procesului de dezvoltare regională cointeresați și de asigurare a transparenței decizionale, în grupul de lucru pentru elaborarea Programelor Regionale Sectoriale în domeniul aprovizionării cu apă și canalizare, eficienței energetice a clădirilor publice, drumurilor locale și regionale au fost incluși și reprezentanții MADRM, ME, MEEC, membrii Consiliului Regional pentru Dezvoltare UTA Găgăuzia, deputații Adunării Populare, reprezentanții structurilor de profil din Comitetul Executiv al Găgăuziei, APL, întreprinderi-furnizori de servicii, conducătorii instituțiilor de învățământ și de ocrotire a sănătății, mediului științific, partenerii de dezvoltare, ONG și societăți civile.

Pe parcursul perioadei de referință a fost desfășurată activitatea de formare a Comisiilor Regionale Sectoriale în cadrul CRD UTA Găgăuzia. La data de 25 octombrie 2018 în cadrul ședinței CRS a fost aprobată componenta 2 CRS în domeniul aprovizionării cu apă și canalizare și în domeniul infrastructurii de suport în afaceri și turismului. Scopurile generale a CRS:

- distribuirea informațiilor și datelor referitoare la dinamica dezvoltării sectoriale a teritoriilor;
- elaborarea viziunii pentru documentele de politici în contextul amenajării teritoriilor și dezvoltării acestora;
- consolidarea unui forum în cadrul autorităților locale și regionale cu scopul de a examina și împărtăși experiențe care ajută la standardizarea metodelor de observare și analiză la nivel regional, precum și pentru ajustarea intervențiilor identificate în cadrul politicilor naționale la nivel regional.

Pe parcursul perioadei de referință cu suportul și participarea ADR a fost desfășurat un șir de evenimente, care au contribuit la asigurarea condițiilor pentru luarea deciziilor și colaborarea între părțile, implicate în procesul dezvoltării regionale. Dintre cele mai importante evenimente putem să subliniem următoarele:

- Participarea colaboratorilor ADR în consultări publice în privința documentelor regionale de planificare, elaborate de către Comitetul Executiv și anume: proiectul Programului Regional „Dezvoltarea localităților rurale UTA Găgăuzia 2018-2020” (26 ianuarie 2018), și proiectul „Programului Regional în domeniul eficienței energetice 2018-2020”. (20 februarie 2018)
- Participarea directorului ADR în componenta Consiliului Economic pe lângă Guvernatorul (Başkanul) UTA Găgăuzia. În ședințele Consiliului s-au examinat probleme, legate cu implementarea Programului granturilor mici pentru IMM din fondul de suport în afaceri în

Găgăuzia, discutarea proiectului Regulamentului privind subvenționarea creării de noi locuri de muncă în UTA Găgăuzia, implementarea proiectului european privind suportul APL.

În scopul promovării imaginii și reflectării activității Agenției, sunt stabilite relații de colaborare cu partenerii media din regiune: pagina-web Adunării Populare a Găgăuziei, Comitetului Executiv UTA Găgăuzia și primăriei mun. Comrat, Compania obștească „Tele Radiou Găgăuziei” GRT, portalul de noutăți Gagauz-media.

Anunțurile privind evenimentele planificate și reflectarea lor sunt plasate pe pagina-web a ADR UTA Găgăuzia www.adrgagauzia.md și pe pagina Facebook; invitațiile persoanelor cointerestate se expediază prin poșta electronică și prin telefon.

3.2.2 Colaborarea cu partenerii de dezvoltare (regionali, naționali, internaționali)

În scopul fortificării procesului de colaborare în domeniul dezvoltării regionale, Agenția desfășoară o activitate de stabilire și dezvoltare a colaborării cu partenerii de dezvoltare.

➤ Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei (GIZ)

Pe parcursul întregii perioade, ADR UTA Găgăuzia colaborează strâns cu Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei GIZ. În anul 2018 a fost acordat suportul tehnic în elaborarea Programelor Regionale Sectoriale în domeniul AAC, EE și DRL. Pentru toate PRS-uri au avut loc activitățile, planificate în termenii de referință și anume: anchetări, vizite experților la obiecte respective, ședințele grupurilor de lucru, întâlniri de lucru suplimentare, necesitatea cărora a apărut în cadrul elaborării PRS-lor și consultărilor publice.

A fost acordat suportul financiar pentru studierea de către colaboratorii ADR UTA a limbii de stat, care a avut loc în perioada trimestrul IV anului 2017- trimestrul I a anului 2018.

La data de 7 iunie 2018 la invitația directorului V. Ianioglo, oficiul Agenției a fost vizitat de către managerul proiectului GIZ/MSPL d-na Cristina Otto și consultantul național al proiectului GIZ/MSPL, d-l Alexandr Muravschii. Scopul întâlnirii – fortificarea relațiilor și identificarea direcțiilor perspective de colaborare.

Pe parcursul perioadei de referință, directorul ADR și colaboratorii agenției au participat în 2 ședințe comitetului de monitorizare a proiectului GIZ/MSPL. În cadrul ședinței au fost prezentate rezultate atinse și stabilite planurilor de activitate ulterioară.

De asemenea, pe parcursul anului 2018 în cadrul ADR au avut loc 2 întâlniri de lucru cu managerul proiectului GIZ/MSPL d-na Cristina Otto. Scopul întâlnirilor este fortificarea relațiilor și stabilirea direcțiilor perspective de colaborare.

➤ Fondul de Bună Guvernare prin intermediul DFID (Departamentul pentru Dezvoltare Internațională al Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord).

Pe parcursul perioadei ianuarie – iunie 2017 a fost elaborat Programul Regional Sectorial „Dezvoltarea infrastructurii de suport în afaceri în regiunea de dezvoltare pentru anii 2017-2020”, În cadrul elaborării PRS ISA grupul de lucru în comun cu experții au identificat direcțiile prioritare și au fost elaborate 6 concepte de proiecte în domeniul respectiv.

Din luna ianuarie anului 2018, cu suportul tehnic și financiar a Guvernului Britanic, prin intermediul Fondului de Bună Guvernare, administrată de Departamentul pentru Dezvoltare Internațională al Guvernului Britanic (DFID), Agenția a continuat activitatea în detalizare și extindere a conceptelor în cadrul proiectului „Elaborarea proiectelor de dezvoltare ISA în regiunea de dezvoltare UTA Găgăuzia”. Ca urmare, au fost depuse 5 cereri de finanțare, trei dintre care au fost aprobate și primele doi au fost incluse în POR RD UTA Găgăuzia prin Decizia nr.3/3 din 25.10.2018.

1. Centrul de Support al Businessului „Business HUB” în sumă de 63553.75 €: inclusiv: Fondul Europei de Est -59043,75 €; Asociația Oamenilor de Afaceri din Găgăuzia „NEXT” – 4510.0 €. În calitate de aplicant este Asociația Oamenilor de Afaceri din Găgăuzia „NEXT”, partenerii proiectului sunt: 1. Agenția de Dezvoltare Regională UTA Găgăuzia; 2. Comitetul Executiv al Găgăuziei; 3. Incubatorul de Inovații „Centrul de Inovații” USC; 4. Asociația de Afaceri Europeană (EBA). Prioritatea proiectului acesta este creșterea economică echilibrată și

sporirea competitivității regiunii. Scopul general al proiectului este asigurarea creșterii economice echilibrată a UTA Găgăuzia prin fortificarea capacităților subiecților infrastructurii de suport de afaceri. Scopurile specifice sunt: Extinderea accesului IMM (startapurilor și celor existente) la resursele cheie; Fortificarea potențialului furnizorilor serviciilor de afaceri; Promovarea culturii antreprenoriale. Beneficiarii vor deveni Întreprinderi Mici și Mijlocii (startapuri și cele existente) din UTA Găgăuzia.

2. Fondul de susținere a antreprenoriatului pentru tineri din Găgăuzia în sumă de 51318 €: inclusiv: Fondul Europei de Est – 44 948,0 € Incubatorul de Afaceri mun. Ceadâr-Lunga – 4 490,0 € În calitate de aplicant este Incubatorul de Afaceri mun. Ceadâr-Lunga, partenerii proiectului sunt: 1. Agenția de Dezvoltare Regională UTA Găgăuzia; 2. Incubatorul de Inovații „Centrul de Inovații” USC; 3.SA Centrul European „Pro-Europa” în Comrat. Prioritatea proiectului acesta este creșterea economică echilibrată și sporirea competitivității regiunii. Scopul general al proiectului este sporirea mediului de afaceri și promovarea antreprenoriatului, punând accent la femeii tineri din localități rurale UTA Găgăuzia. Scopurile specifice sunt: Mobilizarea tineretului la nivel local, punând accent pe aspectele gender, interacțiune între tuturor părți cointeresate, în vederea implementării a inițiativelor de antreprenoriat; Sporirea potențialului și studierea societății tinerilor privind susținerea antreprenoriatului pentru tineri; Asigurarea accesului la serviciile financiare, consultative și de mentorat în cadrul administrării programului de granturi.

3. ”Sporirea atractivității turistice UTA Găgăuzia prin crearea Centrului Regional de Informare și Turism (CRIT) în mun. Comrat” în sumă de 240000 € inclusiv: Cofinanțare Regională – 24000 €; Cofinanțare Locală – 96000 €. În calitate de aplicant este Primăria mun. Comrat, partenerii proiectului sunt: 1. Agenția de Dezvoltare Regională UTA Găgăuzia; 2 Institutul regional de dezvoltare economică; 3. Universitatea de Stat din Comrat. Scopul general al proiectului este stimularea dezvoltării socio-economice echilibrate și activitatea economică în domeniul public și turism prin crearea Centrului Regional de Informare și Turism și reabilitarea infrastructurii publice. Scopurile concrete sunt: Crearea și dezvoltarea infrastructurii de turism prin crearea Centrului Regional de Informare și Turism (CRIT); Asigurarea accesului la CRIT turiștilor, operatorilor economici, locuitorilor capitalei, prin modernizarea și amenajarea drumului de acces și teritoriului (reparația drumului, plantarea copacilor, instalarea scaunelor, instalarea sistemului supravegherii video, instalarea indicatoarelor); Sporirea nivelului de cooperare între operatori economici, administrația publică locală, instituții publice și societăți civile pentru promovarea și dezvoltarea calitativă a turismului în UTA Găgăuzia.

➤ *Agenția SUA pentru dezvoltare internațională USAID*

În anul 2018 a avut loc o cooperare strânsă între ADR cu Agenția SUA pentru dezvoltare internațională USAID în cadrul proiectului „Agricultură efectivă în Republica Moldova” HVAA. În scopul continuării elaborării conceptului proiectului ”Dezvoltare Inovativă a întreprinderilor de agricultură și de prelucrare din regiune”. Cu suportul tehnic HVAA a fost elaborat caietul de sarcini și au fost selectați experții pentru desfășurarea analizei și elaborarea studiului de fezabilitate pentru stabilirea necesităților în modernizarea infrastructurii post recoltare în UTA Găgăuzia și raionul Taraclia. În acest proces au fost implicate structurile de profil din Comitetul Executiv al Găgăuziei (Direcțiile principale CAI și de dezvoltare economică), Camera de Comerț și Industrie din Găgăuzia și proiectul SARD.

La data de 22 martie 2018 cu suportul ADR UTA Găgăuzia au avut loc consultări publice în privința acestui document, cu participarea Direcției Generale CAI UTA Găgăuzia, Direcției Generale de Dezvoltare Economică UTA Găgăuzia, producătorilor agricoli din UTA Găgăuzia și ale raionului Taraclia.

De asemenea, pe parcursul perioadei de referință au avut loc negocieri cu Chemonics Internațional USAID privind finanțarea achiziționării utilajului în cadrul conceptului Crearea Atelierului de industrie creativă. Creative Hub. Universitatea de stat din Comrat este prezentată ca partener și administrator al viitorului obiect. Plasarea obiectului se planifică la demisolul USC. Pe spațiile repartizate pentru obiect, se efectuează lucrările de reparație. Rectorul USC dl C .Zaharia și profesorul A. Levitscaia au participat activ la discuțiile cu partenerii de dezvoltare. Cu scopul

promovării ulterioare a proiectului respectiv apare necesitatea în reluarea discuțiilor pentru alocarea finanțării.

➤ ***Proiectul UE „Integrarea UTA Găgăuzia în cadrul național de dezvoltare regională a Republicii Moldova”***

În perioada decembrie 2017 – 2018 directorul și colaboratorii ADR UTA Găgăuzia conlucrează cu managerii componentelor proiectului UE „Integrarea UTA Găgăuzia în cadrul național de dezvoltare regională a Republicii Moldova”, consultanții, experții locali și naționali, implicați în cadrul proiectului.

Una din direcțiile de bază a activității în cadrul proiectului „Integrarea UTA Găgăuzia în cadrul național de dezvoltare regională a Republicii Moldova” este elaborarea Programului Regional Sectorial în domeniul turismului. Agenția de Dezvoltare Regională coordonează procesul de elaborare a documentului, iar proiectul oferă suportul de expert.

Pe parcursul perioadei de referință, directorul ADR și colaboratorii agenției au participat în 3 ședințe comitetului de coordonare al proiectului. În cadrul ședințelor au fost prezentate rezultatele atinse și au fost stabilite planurile acțiunilor următoare.

➤ ***Proiectul „Primarii pentru creșterea economică”***

În luna noiembrie 2017 în cadrul celui de-al III-lea Forum Investițional INVESTGAGAUZIA, Comitetului Executiv al Găgăuziei i-a fost înmănat certificatul privind statutul de membru a inițiativei „Primarii pentru creșterea economică„. Este necesar de menționat, că în mod excepțional, UTA Găgăuzia reprezintă un subiect separat în cadrul inițiativei respective.

Conform cererii Comitetului Executiv al Găgăuziei pentru Concursul de proiecte a fost semnat Contractul cu Delegația UE în RM privind realizarea proiectului, iar la 28 martie 2018 Comitetul Executiv al Găgăuziei a primit Certificatul de finanțare a proiectului „Crearea Centrului Regional de informare de afaceri și de suport al regiunii Găgăuzia Republicii Moldova”. Termenul de implementare a proiectului - 24 luni, bugetul proiectului – 516,2 mii Euro.

Calitate de membru în cadrul grupului de inițiativă „Primarii pentru creșterea economică” oferă dreptul de elaborare și a altor proiecte, orientate spre creșterea economică, promovarea brandului și a mărfurilor, dezvoltarea turismului. În acest context, Agenția de Dezvoltare Regionale UTA Găgăuzia figurează cu statut de persoană cointereseată.

În urma activității efectuate în comun, în curs de elaborare se află 2 cereri ale Comitetului Executiv al Găgăuziei pentru participarea la Concursul de proiecte în cadrul inițiativei „Primarii pentru creșterea economică” pentru țările Parteneriatului Estic:

- 1) „Crearea complexului expozițional UTA Găgăuzia”
- 2) Complexul turistic în baza fermei de cai „At-Prolin”

În toate proiecte, Agenția de Dezvoltare Regională figurează în calitate de partea cointereseată – partener și este implicată în consultații, discuții publice și activități comune de planificare.

➤ ***Agenția Turciei pentru Cooperare și Coordonare TIKA***

Unul din partenerii stabili ai ADR este Agenția Turciei pentru Cooperare și Coordonare TIKA. Pe parcursul anului 2018 Agenția de Dezvoltare Regională a negociat privind conlucrarea în domeniul aprovizionării cu apă și canalizare – proiectarea rețelelor de aprovizionare cu apă și canalizare în or. Vulcănești, sporirea atractivității turistice – în partea dezvoltării clusterului turistic medical pe baza fermei de cai „AT-Prolin”.

➤ ***Proiectul SARD– „Susținerea Agriculturii și Dezvoltării Rurale în UTA Găgăuzia și Taraclia ”***

După inițiativa Agenției de Dezvoltare Regională UTA Găgăuzia, la data de 23 aprilie 2018, a avut loc atelierul de lucru, în care s-au discutat problemele de Implementare a metodologiei Uniunii Europene LEADER, de către programul SARD în UTA Găgăuzia. Scopul

principal al evenimentului - identificarea posibilității de colaborare și conlucrare în activitățile prioritare, realizate de către Agenția de Dezvoltare Regională și Grupurile Locale de Inițiativă.

La nivelul republican, SARD participă în procesul de implementare a Programului național LEADER, elaborat de către Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului. Metodologia SARD LEADER la fel reprezintă și un model pentru organizațiile neguvernamentale republicane, care pilotează implementarea abordării LEADER/CLLD în Moldova. La 22 iunie 2018 a avut loc Conferința Republicană de prezentare a rezultatelor implementării Metodelor Europene în dezvoltarea rurală – programul LEADER/CLLD în Moldova.

În cadrul programului SARD au fost achiziționate suplimentar și transmise primăriei or. Vulcănești 1 autospecială MAZ V-16m³ – 2259746 lei; Containere V 1,1 m³ – 118 buc.- 910252 lei; 3. Containere V 0,12 m³ – 445 buc. – 222500 lei; 4. Excavator IOM3 – 1buc.

Rezultatele de implementare a acestui proiect completează complexul măsurilor realizate în cadrul proiectului „*Optimizarea sistemului de gestionare a deșeurilor solide în raionul Vulcănești*”, care se finanțează din sursele FNDR.

➤ **Proiectul „Convenția privind modernizarea Găgăuziei GAMCON**

Scopul proiectului „Convenția privind modernizarea Găgăuziei” GAMCON constă în construirea și susținerea forumului stabil privind discutarea pentru toate părțile cointeresate de la diferite sectoare sociale, pentru crearea efectului acțiunilor comune, care va contribui și fortifica procesele de modernizare în regiunea Găgăuzia și reformei depline și democratizarea instituțiilor și relațiilor sociale.

În cadrul acestui proiect au fost formate 4 grupuri de lucru (dezvoltare regională; infrastructura socială; educația și cultura; tineretul și sport). Reprezentanții ADR au participat în activitatea grupului „dezvoltare regională” în cadrul căreia a fost elaborată Strategia de dezvoltare a turismului vitivinicol în UTA Găgăuzia.

MĂSURA 3.3 Atragerea investițiilor în domeniile prioritare pentru dezvoltarea regională la nivel național și internațional

3.3.1 Acordarea suportului actorilor de dezvoltare regională în elaborarea proiectelor și atragerea mijloacelor financiare din fondurile naționale și internaționale

Pentru perioada de referință, reprezentanții ADR au participat în evenimente, orientate spre perfecționarea capacităților de elaborare a proiectelor și atragerea mijloacelor din fondurile internaționale. Dintre cele mai importante evenimente putem menționa următoarele:

Cu suportul tehnic și financiar al Guvernului Britanic, prin intermediul Fondului Buna Guvernare, administrată de Departamentul pentru Dezvoltare Internațională al Guvernului Britanic (DFID), Agenția a continuat activitatea în detalizare și extindere a conceptelor în cadrul proiectului „Elaborarea proiectelor de dezvoltare ISA în regiunea de dezvoltare UTA Găgăuzia”. În urma dezvoltării în comun și definitivării a conceptelor de proiecte, de către grupul de lucru și experții cu implicarea persoanelor cointeresate au fost depuse 5 cereri de finanțare.

- În contextul lansării a două cereri în cadrul Programului Operațional Comun România – Moldova 2014 – 2020 în perioada februarie-martie 2018, Secretariatul Tehnic Comun din Iași cu suportul Departamentului General (Cancelariei de Stat din Republica Moldova), a efectuat un șir de evenimente informaționale și de instruire pentru acordarea susținerii beneficiarilor potențiali în elaborarea proiectelor de calitate. Agenția de dezvoltare regională UTA Găgăuzia a acordat suportul în organizarea evenimentelor, în care au participat reprezentanții:

- Camerei de Comerț și Industrie
- Organizațiilor neguvernamentale
- Direcției Generale de dezvoltare economică UTA Găgăuzia
- Direcției Principale a Infrastructurii și construcțiilor UTA Găgăuzia
- Direcției Generale a Complexului Industriei Agricole a UTA Găgăuzia
- Administrațiilor raionale
- Primarii și specialiștii primăriilor, inclusiv din raioanele învecinate.

- În cadrul programului din Polonia, Polish Aid «Revitalizare urbană», colaboratorii Agenției au oferit suportul tehnic la completarea cererii de participare la concursul de revitalizare a mun. Comrat și mun. Ceadâr-Lunga. Cererea de finanțare elaborată de mun. Comrat privind implementarea măsurilor de eficiență energetică în grădinița de copii nr.6 fost selectată pentru finanțare.

- Participarea specialiștilor ADR într-un șir de forumuri și seminare în domeniul atragerii investițiilor:

- La data de 24 mai 2018 N. Mavrodi, șeful SMP, a participat în atelier de lucru „Implicarea comună a Republicii Moldova și a Fondului Verde pentru Climă și identificarea priorităților investiționale în domeniul adaptării și reducerii schimbărilor climei”.
- La data de 27 iunie 2018 a avut loc ziua informațională privind lansarea schemei de granturi pentru APL în cadrul proiectului „Integrarea UTA Găgăuzia în cadrul național de dezvoltare regională RM”. La evenimentul a participat A. Gheorghîța, specialistul SPSP.
- La data de 29 iunie 2018 A. Gheorghîța, specialistul SPSP, a participat la seminarul „Acces la suport și finanțare pentru creșterea competitivității afacerii și dezvoltarea companiei într-un mediu competitiv”.
- Forumul Ivest Internațional a IV „Invest Găgăuzia” (03 noiembrie 2018)

Pentru anul 2018 pe pagina-web a ADR UTA Găgăuzia www.adrgagauzia.md și pe pagina Facebook au fost plasate 55 publicații privind sursele alternative de finanțare în diferite domenii.

MĂSURA 3.4 Punerea în aplicare a unor sisteme eficiente de planificare, programare, monitorizare și evaluare.

3.4.1 Participarea la perfectarea cadrului legislativ-normativ și a politicii de dezvoltare regională

În vederea asigurării principiului de coordonare și necontrazicere ADR UTA Găgăuzia a participat activ în consultări publice privind documentele de planificare regională, elaborate de către Comitetul Executiv al Găgăuziei:

La data de 26 ianuarie 2018 s-a discutat proiectul Programului Regional „Dezvoltarea localităților UTA Găgăuzia pentru anii 2018-2022”, a participat T. Spatarenco, șeful interimar SPSP. A fost inclus un șir de propuneri de coordonare a priorităților cu documentele de planificare strategică, elaborate de către ADR privind includerea proiectelor regionale, finanțate din FNDR, și a conceptelor de proiecte, elaborate în cadrul Programelor Regionale Sectoriale.

La 20 februarie 2018 – s-a discutat proiectul Programului Regional în domeniul eficienței energetice pentru anii 2018-2020, au participat T. Spatarenco, șef interimar SPSP și I. Sarî, specialist SMP. Specialiștii Direcției generale a Infrastructurii și Construcțiilor UTA Găgăuzia, autorii acestui document, au colaborat strâns cu grupul de lucru și experții de elaborare a PRS-ului „Eficiența energetică a clădirilor publice din regiune de dezvoltare UTA Găgăuzia pentru anii 2018-2020”, s-au bazat pe partea analitică a documentului și rezultatele anchetării, desfășurate de către ADR.

La data de 6 martie 2018 a avut loc ședința Consiliului economic pe lângă Guvernatorul (Bașkanul) UTA Găgăuzia, membrul căruia este directorul ADR V. Ianioglo. În cadrul ședinței au fost examinate chestiuni privind implementarea Programului granturilor mici pentru IMM din Fondul de suport antreprenoriatului. De asemenea a fost discutat proiectul Regulamentului privind subsidarea creării locurilor noi de muncă în UTA Găgăuzia, precum și implementarea proiectului european de susținere a APL.

La data de 27 iunie 2018 a avut loc ziua informațională privind lansarea schemei de granturi pentru APL în cadrul proiectului „Integrarea UTA Găgăuzia în cadrul național de dezvoltare regională RM”. La evenimentul a participat A. Gheorghîța, specialistul SPSP.

La 03 noiembrie 2018 T. Spatarenco, șef interimar SPSP, N.Mavrodi, șef SMP și E. Cîssa – specialist SPSP, au participat la Forumul Ivest Internațional a IV „Invest Găgăuzia.

3.4.2 Participarea în procesul de perfecționare a mecanismului de planificare, programare, monitorizare și evaluare

În anul 2018 Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului a elaborat „Instrucțiunea

privind monitorizarea și evaluarea politicii de dezvoltare regionale” și fișele indicatorilor în direcțiile prioritare a dezvoltării regionale la nivel național și regional.

Colaboratorii ADR UTA Găgăuzia au studiat documentele elaborate de MADRM.

La 27 iulie 2018 în cadrul proiectului GIZ/MSPL a avut loc ședința de lucru în cadrul căreia a fost discutată structura și conținutul instrucțiunii privind monitorizarea și evaluarea SNDR și SDR 2017-2020.

În cadrul vizitei din 21 noiembrie 2018 a reprezentanților MADRM, a fost examinată și precizată lista indicatorilor, care vor fi utilizate în procesul de monitorizare a proiectelor de dezvoltare regională.

4. Riscurile în procesul de implementare a SDR UTA Găgăuzia

Pe parcursul perioadei de raportare, în procesul de implementare a SDR UTA Găgăuzia s-au manifestat un șir de riscuri care au avut influență asupra atingerii obiectivelor planificate. Printre riscurile cu impact semnificativ pot fi menționate:

Lipsa resurselor financiare suficiente pentru implementarea proiectelor de dezvoltare regională. Potențialul actual al ADR UTA Găgăuzia permite valorificarea mijloacelor financiare mai semnificative decât cele care au fost alocate pe parcursul anului de gestiune. Deficitul de resurse face ca durata de implementare a proiectelor să fie exagerată și respectiv efectele pozitive ale implementării proiectelor întârzie să apară.

Lipsa competențelor în atragerea și gestionarea resurselor din partea partenerilor externi. Pentru realizarea obiectivelor SDR nu sunt suficiente mijloacele din FNDR. Este necesară mobilizarea inclusiv a mijloacelor din partea partenerilor de dezvoltare. În acest sens lipsesc la nivel de regiune competențe suficiente de atragere și gestionare a resurselor externe. În acest sens sunt necesare eforturi pentru implicarea APL în activități de instruire privind identificarea surselor alternative de finanțare.

Lipsa utilizării coordonate a fondurilor naționale în vederea dezvoltării regionale. Sunt necesare mecanisme care ar permite cofinanțarea proiectelor de dezvoltare regională din diferite surse naționale (FNDR; FEN; Fondul rutier).

Activismul insuficient al APL în inițierea proiectelor de dezvoltare regională. Numărul și calitatea proiectelor de dezvoltare regională depinde de implicarea APL în pregătirea proiectelor pentru finanțare. Sunt necesare un șir de măsuri de informare a APL privind oportunitățile pe care le oferă politica de dezvoltare regională precum și implicarea largă a APL în procesele de planificare sectorială și stabilire a priorităților de dezvoltare. De asemenea sunt necesare eforturi pentru instruirea reprezentanților APL pentru formarea competențelor de elaborare a proiectelor de dezvoltare regională.

5. Lecțiile învățate și bunele practici

Printre cele mai relevante lecții învățate pe parcursul perioadei de raportare pot fi menționate următoarele:

- *Implicarea unui cerc larg de părți interesate în procesele de planificare contribuie la elaborarea unor documente de planificare calitative, care reprezintă interes pentru întreaga regiune.* În procesul de elaborare a programelor regionale sectoriale, ADR a întrunit în grupurile de lucru reprezentanți ai structurilor comitetului executiv, reprezentanți ai APL și mediului de afaceri, reprezentanți ai societății civile astfel asigurând ca poziția și interesele tuturor actorilor implicați să fie reflectată în documentele de planificare elaborate.
- *Conlucrarea strânsă cu beneficiarul și distribuirea clară a responsabilităților facilitează procesul de implementare a proiectelor.* În cadrul proiectelor implementate, ADR UTA Găgăuzia a formulat explicit cerințele față de beneficiar și a stabilit prin contractele de finanțare responsabilitățile fiecărei părți. Prin conlucrarea activă cu managerii de proiecte

delegați de către APL s-a reușit implementarea tuturor măsurilor planificate în cadrul proiectelor investiționale pentru anul 2018.

- *Analiza preliminară a documentelor tehnice permite evitarea unor probleme în procesul de implementare a proiectelor.* În procesul pregătirii pentru implementare a proiectelor ADR a acordat un rol important analizei preliminare a proiectelor tehnice prezentate de către APL pentru implementare. De cele mai dese ori au fost identificate deficiențe semnificative în documentația de proiect. Deși a necesitat timp pentru efectuarea corectărilor documentației de proiect, totuși aceasta a permis evitarea unor probleme majore în procesul de implementare a proiectelor. Practica respectivă urmează a fi continuată în perioada următoare.
- *Sinergizarea activităților cu alte proiecte care sunt implementate în regiune poate da plus valoare proiectelor de dezvoltare regională finanțate din FNDR.* Un exemplu relevant poate fi cooperarea cu programul SARD în procesul de implementare a proiectului "Optimizarea sistemului de gestionare a DMS în raionul Vulcănești". Urmare a conlucrării dintre ADR și programul SARD s-a reușit a evita dublarea de activități și a distribui clar sarcinile ce țineau de achiziția bunurilor în cadrul proiectului astfel ca spre final, beneficiarul să dispună de toată tehnica și utilajul necesar pentru crearea și gestionarea unui serviciu de management al DMS pentru 4 localități.

6. Concluziile și recomandări

Anul 2018 a fost o perioadă productivă pentru ADR UTA Găgăuzia. Activitatea ADR a fost desfășurată în conformitate cu Panul de implementare a SDR UTA Găgăuzia 2017-2020 și orientată spre atingerea obiectivelor stabilite.

În perioada de raportare un accent deosebit a fost pus pe procesul de planificare sectorială. Astfel, cu suportul proiectului GIZ/MSPL și cu implicarea largă a părților interesate au fost elaborate și aprobate de către CRD 3 programe regionale sectoriale în domeniile aprovizionare cu apă și canalizare, eficiența energetică a clădirilor publice, infrastructura drumurilor locale și regionale. De asemenea, a fost inițiat procesul de elaborare a programului sectorial în domeniul sporirii atractivității turistice. Pentru perioada următoare, ADR își propune a concentra eforturile asupra dezvoltării și implementării conceptelor de proiecte identificate în cadrul programării sectoriale.

Una dintre sarcinile principale ale ADR ține de asigurarea coordonării procesului de implementare a proiectelor de dezvoltare regională. În acest sens, în perioada de raportare în proces de implementare s-au aflat 4 proiecte de dezvoltare regională pentru care au fost valorificată suma de 15408,32 mii lei, ceea ce este cu 13,48% mai mult comparativ cu suma alocată la începutul anului 2018 (13578,17 mii lei). Cele mai semnificative rezultate ale proiectelor implementate:

- A fost reabilitat drumul de acces către incubatorul de afaceri din Ceadăr-Lunga cu lungimea de 1,2 km. Ca urmare au fost îmbunătățite condițiile de activitate pentru 20 de rezidenți ai incubatorului de afaceri.
- A fost construită infrastructura parcului industrial Comrat: rețelele de apeceut (3242 m), rețelele de canalizare (1505 m), 1 stație de epurare a apelor uzate, rețeaua de gazoduct (1080 m.), rețeaua de aprovizionare cu energie electrică (7620 m.).
- Au fost achiziționate și transmise beneficiarului bunuri necesare pentru gestionarea sistemului de colectare a deșeurilor în r-nu Vulcănești: 1 autospecială cu volum de 6 m³ și 3514 containere cu volumul de 0,12 m³.
- A fost pregătit pentru implementare proiectul de eficientizare energetică a centrului de sănătate publică din or. Comrat.

Pe parcursul perioadei de raportare a fost asigurat secretariatul și buna organizare a ședințelor CRD UTA Găgăuzia. Au avut loc 3 ședințe ale CRD în cadrul cărora au fost aprobate 19 decizii. Au fost de asemenea create în cadrul CRD 2 comisii regionale sectoriale în domeniul aprovizionării cu apă și canalizare și în domeniul infrastructurii de suport în afaceri și turismului.

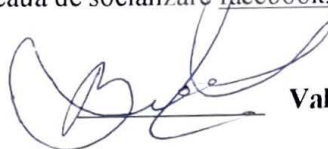
În vederea dezvoltării și promovării proiectelor de dezvoltare economică, ADR s-a implicat activi în proiectul "Consolidarea capacităților de implementare a PRS pentru dezvoltarea

infrastructurilor de suport în afaceri” implementat cu suportul DFID. În cadrul proiectului au fost dezvoltate 5 propuneri de proiecte dintre care 3 propuneri de proiecte au fost acceptate spre finanțare.

O atenție sporită a fost acordată de către ADR procesului de instruire și formare a capacităților actorilor de dezvoltare regională. Astfel, pe parcursul perioadei de raportare angajații ADR au participat la peste 70 de activități de instruire (seminare, ateliere de lucru, conferințe, vizite de studiu) care au contribuit la perfecționarea competențelor profesionale ale angajaților ADR. Pentru perioada următoare accentul va fi pus pe dezvoltarea capacităților APL și membrilor CRD în domeniul implementării politicii de dezvoltare regională.

Pe parcursul perioadei de raportare ADR a asigura transparența și vizibilitatea activităților realizate prin publicarea numeroaselor articole și comunicate informative pe pagina oficială adrgagauzia.md și pe pagina ADR pe rețeaua de socializare [facebook.com](https://www.facebook.com).

Directorul ADR UTA Găgăuzia

Valerii IANILOGLO

EXECUTORII:

Ecaterina ARNAUT, șef secție finanțe și achiziții publice

Nicolai MAVRODI, șef secție management proiecte

Alexandr GHEORGHITA, șef interimar secție planificare strategică și programare

COORDONAT:

Secretar de Stat în domeniul dezvoltării regionale și rurale

Dorin ANDROS

Șef direcție politici de dezvoltare regională

Igori MALAI

Șef secție relații cu instituțiile de dezvoltare regională

